

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 811.134.2 : 94(4)

БИБА М.О.

(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ РЕКОНКІСТА В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається параметризація історико-культурного концепту РЕКОНКІСТА та особливості його актуалізації в іспанській мові. Описано когнітивну структуру концепту РЕКОНКІСТА. Виявлено основні вектори динаміки його змісту.

Ключові слова: іспанська лінгвокультура, когнітивна ознака, концепт, Реконкіста.

Быба М.А. Особенности актуализации историко-культурного концепта РЕКОНКИСТА в современном испанском языке. В статье рассматривается параметризация историко-культурного концепта РЕКОНКИСТА и особенности его актуализации в испанском языке. Описана когнитивная структура концепта РЕКОНКИСТА. Определены основные векторы динамики его содержания.

Ключевые слова: испанская лингвокультура, когнитивный признак, концепт, Реконкиста.

Byba M.O. Specifics of the historico-cultural concept's RECONQUISTA actualization in modern Spanish language. The article introduces the results of analysis of historico-cultural concept's RECONQUISTA parameterization and the specifics of its actualization in Spanish. The cognitive structure of the concept is described. The main vectors of the evolution of the concept's content is determined.

Key words: cognitive feature, concept, Spanish linguistic culture, Reconquista.

Сучасна лінгвоконцептологія постулює, що концепт не є сталим ментальним утворенням, а характеризується мінливістю змісту та динамічністю (В. І. Карасик, М. О. Красавський, Д. О. Морель Морель, З. Д. Попова). Формування концепту відбувається поступово, згідно з принципом накопичення й структурування інформації, що надходить [Алимурадов 2011, с. 36]. З точки зору постійної еволюції змісту концепту, набуття ним нових ознак залежно від культурних змін, що відбуваються в суспільстві, цікавим видається дослідження сучасної інтерпретації історико-культурних концептів, формування яких в тій чи іншій лінгвокультурі відбувалося століттями.

Зразком такого історико-культурного концепту виступає концепт РЕКОНКІСТА. Важко переоцінити значення відвоювання народами піренейського півострова в VIII – XV ст. територій, захоплених арабами і берберами (що згодом отримали загальну назву – маври) [Вилар 2006, с.15], адже Реконкіста посприяла утворенню єдиної іспанської держави та консолідації місцевого населення [Народы и религии мира 2007, с.1331].

Актуальність роботи зумовлюється необхідністю встановити особливості сучасної інтерпретації вже сформованого століття тому ментального утворення, яке несе в собі безперечну цінність та значущість для іспанської лінгвокультури.

Метою роботи є встановлення лінгвокогнітивних та лінгвокультурних особливостей концепту РЕКОНКІСТА в іспанській лінгвокультурі. Серед **завдань**, що постають перед нами, є наступні: 1) визначити екстралінгвальні фактори, які детермінують актуалізацію концепту РЕКОНКІСТА у сучасній іспанській лінгвокультурі; 2) з'ясувати специфіку репрезентації концепту РЕКОНКІСТА в сучасній іспанській мові.

Об'єктом дослідження є концепт РЕКОНКІСТА в іспанській лінгвокультурі, **предметом** постають лінгвокультурний та лінгвокогнітивний аспекти його репрезентації у сучасній іспанській мові.

Для істориків (П. Вилар, Ф. Кардіні, В. Монтгомері Уотт) Реконкіста є досить розробленою цариною наукових пошуків, та для фахівців з історії іспанської мови зокрема (Federico Corriente Córdoba, Manuel Ariza Viguera, Rafael Cano та ін.). Проте з точки зору розуміння Реконкісти як концепту – ментального утворення, що являє собою значущі фрагменти досвіду і зберігається та усвідомлюється в пам'яті [Иная ментальность 2005, с. 8] представниками іспанського лінгвокультурного співтовариства – цей феномен ще не

вивчався, що і зумовлює **новизну** обраної теми.

Результати дослідження. При дослідженні того чи іншого концепту необхідно звертатися до історії [Куликова 2009, с. 129] з огляду на те, що концептуальна система піддається впливу на неї зовнішніх культурних та історичних факторів [Пименова 2011, с. 24]. Сучасний зміст концепту РЕКОНКІСТА історично детермінований універсальною культурною дихотомією “свій – чужий (не свій, інший)”, де полюс *свій* представляють іспанці, а полюс *чужий* – це іслам, мусульмани, схід. На думку Е. Саїда, Схід – це не тільки сусід Європи, але і місце розташування її найбільших, найбагатших, найдавніших колоній, це витoki європейських мов і цивілізацій, її культурний суперник, а також один із найбільш глибинних та невідступних образів Іншого [Саїд 2006, с. 8].

Реконкіста була результатом контактів двох культур із різними релігійними домінантами. Так, починаючи з 711 р. окупація арабами Іспанії, перетворення її на провінцію Арабської імперії посприяло впливу мусульманської культури на Європу [Монтгомери Уотт 1976, с.19]. Цей період відзначався довготривалим впливом ісламу і на тогочасну Іспанію, що мав позитивну сторону [Вилар 2006, с. 15–16] та надбанням культурою Іспанії арабських елементів, хоча вона все більш утверджувалась в своєму католицизмі і заперечувала, що чимось зобов’язана арабам [Монтгомери Уотт 1976, с.71].

В XI ст. європейці мали уривчасті та хаотичні відомості про іслам, які допускали різні рівні сприйняття і часто були об’єктом політичних маніпуляцій [Кардини 2007, с.110], що спричинило в Іспанії та в усій Європі стільки упереджень про мусульман, що їх оцінювали як “варварів з Півночі” [Вилар 2006, с.15]. Сформувалося стереотипне уявлення про іслам, яке зводилося до чотирьох пунктів: а) мусульманська релігія – неправда і свідоме спотворення істини; б) це релігія насильства та меча; в) це релігія потурання своїм пристрастям; г) Мухаммед – антихрист [Монтгомери Уотт 1976, с.99].

Реконкіста завершилася включенням мусульманської держави – Гранади до складу об’єднаного королівства Арагона і Кастилії у 1492 р. [Монтгомери Уотт 1976, с.21], вигнання маврів з Кастилії відбулося у 1502 році, морисків – з 1609 по 1611 рр. [Вилар 2006, с. 44].

В сучасному іспанському суспільстві наразі побутує дві думки: прихильникам традиційної антимавританської інтерпретації іспанської історії, що твердять про “мусульманське вторгнення” та можливості “ісламського реваншу”, протистоять прибічники шанобливого та дружнелюбного ставлення до мусульман, їх інтеграції в іспанський соціум [Хенкин 2008]. Тенденція до того, щоб бачити в магрибських арабах столітніх ворогів Іспанії, що втілюють чуже та зле начало, безумовно вкорінена в місцевій традиції [Кожановский 2006, с. 126]. Існує навіть думка щодо необхідності компенсації нащадкам мусульман, вигнаних колись із Іспанії, відновлення мусульманської держави на півдні країни [Хенкин 2008].

Зазначені історичні факти становлять підґрунтя сучасного ставлення іспанців до Реконкісти та визначають специфіку змістового наповнення концепту РЕКОНКІСТА в іспанській лінгвокультурі. Звернемося до лінгвальної сторони втілення цього ментального утворення у сучасній свідомості носіїв іспанського мовного співтовариства.

В словниках іспанської мови зареєстрована дефініція ключового слова-репрезентанта концепту:

reconquista. 1. f. Acción y efecto de reconquistar. 2. f. por antonom. Recuperación del territorio español invadido por los musulmanes y cuya culminación fue la toma de Granada en 1492. ORTOGR. Escr. con may. inicial. [DRAE].

reconquista f. Acción de reconquistar. 5 (graml. con mayúsc.) Particularmente, recuperación del territorio de España por los cristianos en lucha con los musulmanes, en la Edad Media. 2 *Guerra. [Moliner 2008]

Так, основними понятійними ознаками концепту Реконкіста виступають: 1) відвоювання, повернення іспанської території; 2) боротьба, війна християн з мусульманами; 3) має темпоральні характеристики (Середньовіччя – 1492 р).

Значущість Реконкісти віддзеркалюється і у фразеологічному фонді іспанської мови,

адже концепт РЕКОНКІСТА репрезентований у ідіоматичних висловах, які будуються на базі когнітивної моделі протиставлення – “свій (християни) – чужий (маври)”: *a moro muerto gran lanzada; el moro Muza; moros y cristianos; haber moros en la costa; haber moros y cristianos; ofrecer el oro y el moro, como los moros en el Riff; Moro viejo, mal cristiano; hacer un moro cristiano; o todos moros, o todos cristianos; No es lo mismo decir: moros vienen, que verlos venir;* тощо.

Щодо перцептивно-образного компоненту, а саме образів та асоціацій, як характеристик предметів, явищ, подій, що виникають у свідомості чи відображаються в нашій пам’яті [Карасик 2002, с. 107], то для концепту РЕКОНКІСТА визначальними є прецедентні імена. До них відносяться феномени, добре відомі усім представникам національно-лінгвокультурного співтовариства, актуальні в когнітивному плані (пізнавальному та емоційному), апелюючи до яких постійно відновлюється у мовленні представників національно-лінгвокультурного співтовариства [Красных 2003, с.170–171]:

- імена історичних постатей: *rey Rodrigo, El Cid, don Pelayo, apóstol Santiago (Santiago matamoros), Reyes Católicos, Boabdil, el último rey de Granada;*
- географічні назви: *Covadonga, Granada, Al Andalus, las Navas de Tolosa* тощо.

Розглянемо основні змістові елементи концепту, виявлені під час аналізу іспаномовної преси (електронні версії періодичних видань El País, El Mundo, El ABC, La Vanguardia).

Реконкіста як війна. Когнітивні ознаки “боротьба”, “війна” концепту РЕКОНКІСТА набувають розвитку на сучасному етапі функціонування цього ментального утворення у концептосфері іспанців. Одним із векторів цього розвитку виступає поява протилежного розуміння Іншим (*el presunto yihadista*) Реконкісти як відвоювання, з метою відновлення ісламської держави на території Мусульманської Іспанії – Аль-Андалус:

El presunto yihadista, recurría de manera frecuente y obsesiva a la reivindicación de la reconquista de Al Andalus. La Vanguardia 18/06/2014.

... el detenido el pasado lunes en Huelva acusado de difundir mensajes radicales en un foro yihadista donde intentaba reclutar extremistas y reivindicaba la reconquista de Al Andalus. La Vanguardia 18/06/2014.

В іспанській лінгвокультурі відбувається переосмислення історичного факту Реконкісти у порівнянні із іншими подіями, що мали місце в історії. Досить цікавою видається паралель між Іспанією та Сербією, зокрема, між Реконкістою та Югославськими війнами, яку проводить у своїй статті іспанський письменник та журналіст Хуан Гойтисоло:

Ningún nexo une por ejemplo los mitos originales de España y Serbia. Sin embargo, durante la guerra subsiguiente a la implosión de la Federación yugoslava pude observar un sorprendente parentesco entre ellos: entre los de la Reconquista elaborada por el nacionalcatolicismo hispano y las de los inspiradores literarios de Milosevic, Karadzic y los suyos: acá, la España sagrada y allá, la Serbia Celeste; en un caso invasores árabes y en otro turcos; derrota del Guadalete y del campo de los Mirlos; rey don Rodrigo y príncipe Lazar; traidor don Julián y yerno del desdichado príncipe; romancero y pesme...El País 27/04/2014.

Порівнюючи іспанські і сербські реалії, постаті Х. Гойтисоло відзначає наявну схожість між ними (*un sorprendente parentesco entre ellos*), таким чином, наближаючи далекі історичні події іспанської історії до сучасності. Крім цього, не можна не помітити і таке сучасне розуміння Реконкісти як продукту іспанського націонал-католицизму.

Інший іспанський письменник Фернандо Баррехон взагалі ставить під сумнів існування Реконкісти як відвоювання, тому що, на його думку, не було самого завоювання, а лише конфронтація у зв’язку з проникненням до Іспанії культури і філософії ісламу:

“Se habla de los árabes a quienes se expulsó, pero estos eran una minoría, unas cuantas familias. Hubo una confrontación entre hermanos que tenían otra religión, pero no una reconquista porque tampoco existió jamás conquista, sino una filtración de la filosofía y de la religión, del orden que traía el islam ante el desorden que había con los últimos reyes godos...”, sostiene Barrejón. El País 28/10/2013.

Отже, поява такої протилежної когнітивної ознаки до ознаки “відвоювання” свідчить про розвиток змісту концепту РЕКОНКІСТА в сучасній іспанській лінгвокультурі.

Реконкіста як свято. В сучасному розумінні історико-культурного концепту РЕКОНКІСТА виокремлення зазначеної ознаки пов’язано із існуванням в іспанській культурі такого свята як Маври та Християни, яке відзначається щорічно:

Celebran los 778 años de la Reconquista. ABC 30/06/2014.

Los Moros y Cristianos de Alcoi echaron anoche el cierre con la Aparición de San Jorge, que pone punto final a tres días en los que se ha conmemorado la Reconquista. El País 24/04/2012.

Las fiestas de Moros y Cristianos de Orihuela se institucionalizaron en 1400, pero fue en 1974 cuando pasaron a tener su forma actual. El Mundo 15/07/2010.

El siguiente fin de semana, del 20 al 22 de junio, Calatayud rememora la reconquista de la ciudad por el rey Alfonso I 'El Batallador' en las Alfonsadas de la ciudad. La Vanguardia 15/06/2014

Las huestes de la Media Luna y las tropas cristianas "combaten" en Alcoy. La Vanguardia 05/05/2014.

Значення розуміння Реконкісти як «події, що святкується» полягає в тому, що сутність репрезентації маврів та християн зводиться до схеми виклик – бій – перемога, і ця послідовність наповнюється сенсом репрезентувати генезис нації, яка відзначає свято [Carrasco Urgoiti 2003, p. 25].

Реконкіста як туризм. На базі ознаки “свято” розвивається нове смислове утворення у змісті концепту РЕКОНКІСТА, а саме когнітивна ознака “туризм”. Наявність цієї складової підтверджує не тільки динамічність концепту РЕКОНКІСТА, але і вказує на його актуальність та значущість для носіїв іспанської лінгвокультурі:

Las fiestas de Moros y Cristianos de Orihuela han sido declaradas de Interés Turístico Autonómico, la máxima distinción que otorga la Conselleria de Turismo, según informaron fuentes de la Generalitat en un comunicado. El Mundo 15/07/2010.

Esta localidad de la sierra de Grazalema es uno de los 127 pueblos de España que celebra la reconquista con la fiesta de Moros y Cristianos, la única de Andalucía Occidental, por lo que aspira a conseguir la consideración de Fiestas de Interés Turístico Nacional de Andalucía. El Mundo 21/07/2011.

Окремо слід вказати і на появу у змісті такої когнітивної ознаки, як “патріотичний туризм”:

Granada, Tarifa, Calatañazor, Cangas de Onís y La Carolina. Estas son las cinco localidades que formarán parte de la futura ruta de grandes batallas de la Reconquista con la que el municipio carolinense quiere impulsar el turismo patriótico. El Mundo 28/01/2014.

Висновки. У результаті дослідження було з’ясовано, що зміст історико-культурного концепту РЕКОНКІСТА визначається такими параметрами як дихотомія “свій – чужий” та стереотипізація Іншого. Сформований століття тому концепт РЕКОНКІСТА являє собою когнітивну структуру, змістове наповнення якої детерміноване історично і поповнюється новими ознаками на сучасному етапі його функціонування у концептосфері іспанців. Основними векторами динаміки змісту концепту на базі уявлення про Реконкісту як боротьби між мусульманами і християнами є наступні: війна, свято, туризм. **Перспективи подальшого дослідження** вбачаємо у виявленні сценарної специфіки концепту РЕКОНКІСТА у синхронічному та діяхронічному зрізі.

Література

Алимурадов О. А. Этапность формирования и языковой реализации концептуальных структур / О. А. Алимурадов // Образ мира в зеркале языка : сб. научных статей [отв. соред. В. В. Колесов, М. Влад. Пименова, В. И. Теркулов]. – Серия «Концептуальный и лингвальный миры», Вып.1. – М. : ФЛИНТА, 2011. – С. 35–47. Вилар П. История Испании / Пьер Вилар ; [пер. с фр. И.Борисовой]. – М. : АСТ : Астрель, 2006. – 222 с. *Иная ментальность* / [В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова и др.] ; под. ред. В. И. Карасика. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 476 с. Кардини. Ф. Европа и ислам: история непонимания / Франко Кардини [пер. с итал. Е. Смагиной, А. Карловой, А. Митрофанова]. – Санкт-Петербург : «Александрия», 2007. – 332 с. – (Серия «Становление Европы»). Кожановский А. Н. Быть испанцем...: Традиция. Самосознание. Историческая память /

А. Н. Кожановский. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2006. – 318 с. *Красных В. В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с. *Куликова Л. В.* К вопросу о методе описания концепта / Л. В. Куликова // *Изменяющаяся Россия и славянский мир: новое в концептуальных исследованиях. Серия “Концептуальные исследования”*. Вып. 11. – Севастополь : Тов “Рибест”, 2009. – С. 128–131. *Монтгомери Уотт У.* Влияние ислама на средневековую Европу / У. Монтгомери Уотт. – [пер. с английского С. А. Шуйского]. – М. : Наука, Главная редакция восточной литературы, 1976. – 128 с. *Народы и религии мира.* Энциклопедия [Электронный ресурс]. – М. : ДиректМедиа Паблишинг, 2007. – 7111 с. – 1 электр. опт. диск. ; 12 см. – Систем. требования: IBM PC 486 и выше, 16 MB RAM, CD-ROM, SVGA, Windows 95/ 98/ ME/ NT/ XP/ 2000. – Название из контейнера. *Пименова М. В.* Концептуальный мир – основа ментальности / М. В. Пименова // *Образ мира в зеркале языка : сб. научных статей [отв. соред. В. В. Колесов, М. Влад. Пименова, В. И. Теркулов]*. – Серия «Концептуальный и лингвальный миры», Вып.1. – М. : ФЛИНТА, 2011. – С. 16–26. *Саид Э. В.* Ориентализм: Западные концепции Востока / Э. В. Саид. – [пер. с англ. А. В. Говорунова]. – Санкт-Петербург : Русский Мир, 2006. – 638 с. *Хенкин С.* Мусульмане в Испании: проблемы адаптации [Электронный ресурс] / С. Хенкин. – *Мировая экономика и международные отношения.* – 2008. – № 3. – С. 48–58. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2008/0339/analit06.php>. *ABC.* Noticias de España y del mundo – ABC.es [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.abc.es> *Carrasco Urgoiti M.S.* La escenificación del triunfo del cristiano en la comedia / María Soledad Carrasco Urgoiti // *Moros y cristianos: representaciones del otro en las fiestas del Mediterraneo occidental*, Marlène Albert-Llorca, José Antonio González Alcantud. – Presses Univ. du Mirail, 2003 – P.25 – 44. *Diccionario de la lengua española.* Real Academia española [Recurso electrónico]. – 22-a ed. – Régimen del acceso : <http://buscon.rae.es/draeI>. *El Mundo* [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.elmundo.es> *El País* [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.elpais.com> *La Vanguardia.com* [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.lavanguardia.com> *Moliner M.* Diccionario de uso del español. Edición electrónica / María Moliner [Recurso electrónico] : 3ra edición. – Editorial Gredos, S.A.U., 2008. – 1 disco óptico (CD-ROM) ; 12 sm.– El título del contenedor.

УДК 811.161

БОНДАРУК Я. В.

(Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини)

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ БАГАТОСЛІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються особливості вживання багатослівних конструкцій у сучасній англійській мові, з'ясовується важливість використання цих конструкцій у писемному й усному дискурсі. Визначено і проаналізовано ідіосинкратичність багатослівних конструкцій, ступінь їх уживаності. Окреслено різницю у частотності вживання багатослівних конструкцій в усному і писемному мовленні.

Ключові слова: багатослівні конструкції, ідіосинкратичність, усний дискурс, писемний дискурс, роль і значення багатослівних конструкцій.

Бондарук Я. В. Роль и значение многословных конструкций в современном английском языке. В статье рассматриваются особенности употребления многословных конструкций в современном английском языке, выясняется значительность употребления этих конструкций в письменном и устном дискурсе. Определено и проанализировано идиосинкратичность многословных конструкций, степень их употребления. Определено разницу в частотности употребления многословных конструкций в устной и письменной речи.

Ключевые слова: многословные конструкции, идиосинкратичность, устный дискурс, письменный дискурс, роль и значение многословных конструкций.

Bondaruk Y. V. Role and importance of multiword expressions in modern English. This article addresses peculiarities of the usage of multiword expressions in modern English, the importance of the use of these constructions in the written and spoken discourse was found out. The idiosyncraticity of multiword expressions and the level of their use in the language were defined and analyzed. The variation in the use of multiword expressions in the spoken and written language is distinguished.

Key words: multiword expressions, idiosyncraticity, spoken discourse, written discourse, role and importance of multiword expressions.

Сучасний стан англійської мови характеризується стрімким, бурхливим розвитком, причиною якого є суттєві зміни у різних сферах постіндустріального суспільства. Нові і поліпшені мовні моделі є важливими компонентами творення різних типів англомовного дискурсу.

Успішна професійна діяльність більшості спеціальностей багато у чому визначається правильною, компетентною організацією ділових відносин, що у свою чергу залежить від грамотної організації, розуміння й управління мовленнєвою діяльністю [Publishing house Education and Science s.r.o. 2012].

Як наслідок вищезазначеного, у центр лінгвістичних досліджень останніх десятиліть